

BP ANDRZEJ F. DZIUBA

DUCH ŚWIĘTY – NOWOŚĆ ZBAWCZA NOWEGO PRZYMIERZA

Treść: Wprowadzenie; 1. Duch Święty w historii zbawienia; 2. Duch Święty w dziejach chrześcijaństwa; 3. Kim jest Duch Święty; 4. Propozycje duszpasterskie; Zakończenie.

Wprowadzenie

Według Listu apostołskiego Jana Pawła II „Tertio millennio adveniente” współcześnie niezbędny jest czas refleksji, „w szczególnie sposób poświęcony Duchowi Świętemu i Jego uświęcającej obecności wewnątrz wspólnoty uczniów Chrystusa»¹. Aktualność tego odniesienia jest ponadczasowa, jest ciągłym eklezjalnym darem. Z tym łączy się także ciągle aktualny szczególnie namysł zwłaszcza wokół sakramentu bierzmowania² oraz różnorodności charyzmatów sprawianych przez Ducha Św. i nowej ewangelizacji, której On jest podstawową przyczyną. Nie można wreszcie pominąć teologicznego znaczenia cnoty nadziei³.

W tym kontekście można stosunkowo łatwo zauważyć, że chrześcijanie rozumieją dość dobrze transcendencję misji mesjańskiej Jezusa Chrystusa, Syna Bożego, który oddał swe życie za zbawienie ludzi i świata. Ochrzczeni mają bowiem świadomość, że „Odkupiciel człowieka Jezusa Chrystus jest

---

Bp Andrzej F. Dziuba – prof. dr hab., biskup diecezjalny łowicki, profesor nauk teologicznych, kierownik Katedry Historii Teologii Moralnej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Przewodniczący Rady Naukowej Konferencji Episkopatu Polski, członek Zespołu ds. Kontaktów z Konferencją Episkopatu Francji, członek Kościelnej Komisji Konkordatowej, przewodniczący Zespołu ds. Szkolnictwa Wyższego, przewodniczący Zespołu ds. Stypendiów Naukowych i Językowych, delegat Konferencji Episkopatu Polski na Międzynarodowe Kongresy Eucharystyczne. Naczelny kapelan Związku Polskich Kawalerów Maltańskich.

¹ Jan Paweł II, List apostołski „Tertio millennio adveniente”, Citta del Vaticano 1994, nr 44.

² Por. KKK 1285.

³ Jan Paweł II, List apostołski „Tertio millennio adveniente”, nr 45, 46.

ośrodkiem wszechświata i historii"⁴. Ponieważ „Chrystus zjednoczył się jakoś z każdym człowiekiem”⁵.

Natomiast o wiele bardziej nieznanym, i dlatego mniej uświadamianym, jest misja Ducha Świętego, który w planach Boga ma tak wielkie znaczenie jak Chrystus i nie może być oddzielony od historii zbawienia Nowego Przymierza. Dlatego „po chrystologii, a zwłaszcza eklezjologii Soboru winno nastąpić nowe studium i nowy kult Ducha Świętego, właśnie jako nieodzowne dopełnienie nauczania soborowego”⁶. Przecież działanie Ducha Świętego w ochrzczonym prowadzi do otwarcia się na Boga i jego wielorakie dzieło zbawienia oraz uświęcenia. Duch Święty dokonuje w człowieku dzieła uświęcenia, które Kościół nazywa „przebóstwieniem”⁷.

Rzeczywiście Duch jest symbolem najbardziej elementarnym dynamiki wiary chrześcijańskiej pielgrzymującego Kościoła. Liczne Wyznania wiary nazywają Go m.in. „Panem dającym życie”. Dlatego w prawdzie Ducha Św. niezbędnym jest przekroczenie pewnych programów czy barier czasu, a otwarcie się na nieograniczone moce Jego działania. Przecież posłannictwo Ducha Świętego jest kontynuacją dzieła zbawczego Jezusa Chrystusa: „Chrystus nazywa Ducha Prawdy <<innym>> Poczyszycielem, drugim, gdyż On sam: Jezus Chrystus jest pierwszym Poczyszycielem”⁸.

1. Duch Święty w historii zbawienia

W zakresie tego co odnosi się do historii ludzkiej, misja Ducha Boga, objawiała się w wielu pokoleniach i podczas długich lat, kiedy to lud Boży Starego Przymierza przygotowywał się na przyjęcie Mesjasza. Już w początkach stworzenia „Duch Boży unosił się nad wodami” (Rdz 1,2), nad światem jeszcze nie ukształtowanym, ale poddanym Jego twórczym działaniom. Miał także swoją niewątpliwą rolę w powołaniu Abrahama, ojca wszystkich wierzących i Mojżesza, pośrednika Przymierza. Najczęściej używane w tym przypadku wyrażenie znaczy „zaufać, zawierzyć, być mocno przekonany”. Mając na względzie całe dzieje zbawienia, „nadzieja chrześcijańska podejmuje i wypełnia nadzieję narodu wybranego, mając swoje źródło w wzór w nadziei Abrahama, który (...), <<wbrew nadziei

---

⁴ Jan Paweł II, Encyklika „Redemptor hominis”, Citta del Vaticano 1979, nr 1

⁵ Tamże, nr 13.

⁶ Jan Paweł II, Encyklika „Dominum et Vivificantem”, Citta del Vaticano 1986, nr 2.

⁷ Por. KKK 1987-1988.

⁸ Jan Paweł II, Encyklika „Dominum et Vivificantem”, nr 3.

uwierzył nadziei, że stanie się ojcem wielu narodów>> (Rz 4,18)⁹.

Dziś można powiedzieć: „Oto zrąb moralności dany człowiekowi przez Stwórcę. Dekalog dziesięciu Bożych słów wypowiedzianych z mocą na Synaju i potwierdzonych przez Chrystusa w Kazaniu na Górze w kontekście ośmiu błogosławieństw. Stwórca, który jest zarazem najwyższym prawodawcą, wpisał w serce człowieka cały porządek prawdy. Porządek ten warunkuje dobro i ład moralny, i przez to jest podstawą godności człowieka stworzonego na obraz Boży. Przykazania zostały dane dla dobra człowieka, dla jego dobra osobistego, rodzinnego i społecznego. One są naprawdę drogą dla człowieka¹⁰”.

Warto pamiętać, że misja Ducha ukazuje się w szczególny sposób w całym profetyzmie. Prorocy Izraela, poruszani przez Ducha Jahwe, utrzymywali gorejącą wiarę ludu i podkreślali mocno jego nadzieję w oczekiwane nadejście Mesjasza odkupiciela (por. Iz 34, 61; Ez 2, 11; Mich 3). Ostatecznie sam Jezus Chrystus „jest nadzieją każdej osoby ludzkiej, bo daje życie wieczne. (...) W ten sposób ukazuje On nam, że prawdziwy sens życia człowieka nie zamyka się w horyzoncie doczesności, ale otwiera się na wieczność¹¹”.

Dzieje ludzkości wskazują, że z samej istoty „cnota nadziei odpowiada dążeniu do szczęścia, złożonemu przez Boga w sercu każdego człowieka; podejmuje ona te oczekiwania, które inspirują działania ludzi; oczyszcza je, by ukierunkować je na królestwo niebieskie (...). Żywa nadzieja chroni przed egoizmem i prowadzi do szczęścia miłości¹²”. Oczywistym jest, że nowotestamentalna „tajemnica Wcielenia stanowi zenit owego obdarowania, jakie pochodzi od Boga¹³”.

Maryja - w swoim macierzyńskim fiat - akceptując bezwarunkowo plany Boga, otrzymała Ducha Świętego i dar Najwyższego (por. Łk 1,35), a jednocześnie w ten sposób Syn Boży rozpoczął swoją ludzką i ziemską egzystencję. W tym momencie, w centrum historii człowieka i świata, miało miejsce

---

⁹ KKK 1819. „Sobór naucza, że <<Bogu objawiającemu należy okazać posłuszeństwo wiary>>. To zwięzłe, ale bogate w treści stwierdzenie, wyraża jedną z podstawowych prawd chrześcijaństwa. Podkreśla przede wszystkim, że wiara jest odpowiedzią wyrażającą posłuszeństwo Bogu” (Jan Paweł II, Encyklika „Fides et ratio”, Citta del Vaticano 1998, nr 13). Por. KO 5; A. F. Dziuba, *Dynamika wiary*, Częstochowa 1997, s. 78-90..

¹⁰ Jan Paweł II, Homilia podczas nabożeństwa czerwcowego: „Szczęśliwi, którzy strzegą przykazań”, *Elbląg*, 6.06.1999, „L’Ossevatore Romano” 20:1999, nr 8, nr 3.

¹¹ Jan Paweł II, Adhortacja apostołska „Ecclesia in Europa”, Citta del Vaticano 2003, nr 21.

¹² KKK 1818.

¹³ Jan Paweł II, List apostołski „Tertio millennio adveniente”, nr 44.

niepowtarzalne wydarzenie, wcielenie, które wzbudza ducha wdzięczności i chwały dla wszystkich chrześcijan. We Wcielonym człowieczeństwo osiąga swój najwyższy stopień istnienia. I jest to „decydujące wydarzenie we wszechświecie, wydarzenie, które odnawia stworzenie, przywracając wszechświatowi i człowiekowi Jego początkową chwałę Bożą. Człowiek zaś realizuje się w sposób prawdziwy, kiedy uczestniczy w życiu Boga”¹⁴.

W tajemnicy Wcielenia Słowa prawda i mądrość Boża zostały wypowiedziane raz na zawsze oraz weszły w czas i historię: „Historia jest zatem dla Ludu Bożego drogą, którą ma on przejść w całości, aby dzięki nieustannemu działaniu Ducha Świętego ukazała się w pełni treść objawionej prawdy (por. J 16,13)”¹⁵. W życiu wcielonego Jezusa z Nazaretu, Duch Święty wypełnił swoją pierwszoplanową rolę w ekonomii Nowego Przymierza. Objawił się szczególnie w momencie, w którym Chrystus zapoczątkowywał swoją misję publiczną (por. Mk 1,10). Sam Jezus wyjaśnił, że «narodzenie z Ducha» jest absolutnie podstawowe dla owocności nowego życia, które On ogłasza (por. J 3,5). Dzięki Duchowi Świętemu „człowiek wchodzi w <<nowość życia>>, zostaje wprowadzony w Boży i nadprzyrodzony jego wymiar”¹⁶.

Jednak nauczanie Jezusa z Nazaretu niewiele razy mówi o Duchu, przypuszczalnie dlatego, że ówczesna mentalność nie była przygotowana na zrozumienie Jego interwencji w dzieje zbawienia. Natomiast prawda ta została niezwykle sugestywnie przekazana pytającemu Nikodemowi (por. J 3,8) oraz zwłaszcza apostołom po zmartwychwstaniu (por. J 20,22). Trzeba także pamiętać, że należy odwoływać się do Ducha Świętego jako „życiodajnej zasady Kościoła”¹⁷. Jednocześnie żywa świadomość obecności Ducha Świętego w Kościele, tworzy jakby – w swym owocowaniu - nowy wymiar kształtowania sumienia chrześcijańskiego.

¹⁴ Jezus Chrystus, jedyny Zbawiciel świata, wczoraj, dziś i na wiek. Oficjalny dokument Papieskiego Komitetu Obchodów Wielkiego Jubileuszu Roku 2000, Katowice 2000, s. 40. Por. KDK 65, 67; R. Tremblay, *Voi, luce del mondo... La vita morale dei Cristiani: Dio fra gli uomini*, Bologna 2003, s. 117-132; P. Laird, *L'amore piu bello. Il carattere mariano dell'eros redento: W: Deus Caritas est. Per una teologia morale radicata in Cristo*, red. R. Tremblay, Citta del Vaticano 2007, s. 131-137,

¹⁵ Jan Paweł II, Encyklika „*Fides et ratio*”, nr 11. Por. R. Tremblay, *Voi, luce del mondo... La vita morale dei Cristiani: Dio fra gli uomini*, s. 97-116.

¹⁶ Jan Paweł II, Encyklika „*Dominum et Vivificantem*”, nr 58.

¹⁷ Tamże, nr 2. Por. M. Bordoni, *La cristologia nell'orizzonte dello Spirito*, Brescia 1995, s. 61-67; M. Auge, *Battesimo, confermazione, eucaristia. Riflessioni sui sacramenti Cristiani*. Roma 1993, s. 46-49; R. E. Brown, *Giovanni. Commento al Vangelo spirituale*. Assisi 1999, s. 1452-1454.

Dzieje Apostolskie można nazwać „Ewangelią Ducha Świętego”; tak nadzwyczajnym jest Jego orędzie w pierwszych latach rozwoju Kościoła. Zatem konieczne jest harmonijne powiązanie w przepowiadaniu roli Ducha Świętego z działaniem zbawczym Chrystusa, albowiem „łaska nosi w sobie głęboki rys chrystologiczny i pneumatologiczny zarazem”¹⁸. Pięćdziesiątnica (por. Dz 2), nawrócenie pierwszych pogan (por. Dz 10,44), konieczność, aby wszyscy zostali ochrzczeni ku otrzymaniu Ducha Świętego (por. Dz 19,2), przygotowanie Szawła i Barnaby dla szczególnej misji (por. Dz 13,2), Sobór Jerozolimski itd., są aktualizacją bezpośrednich dzieł Ducha wobec pierwotnych wspólnot uczniów rodzącego się nowego ludu.

Z kolei rodzi się pytanie o osobiste nawrócenie jako „pełne i szczerze przyłgnięcie do Chrystusa i do Jego Ewangelii poprzez wiarę”¹⁹. Przecież „przez ten sakrament Jezus zanurza człowieka w swoją śmierć, aby zanurzyć go w swoim zmartwychwstaniu (por. Rz 6,3-5), uwalnia go ze <<starego człowieka>> i przyobleka w <<człowieka nowego>>, czyli w samego siebie”²⁰. Dzieło wchłaniania przez Kościół przestróg i pouczeń Ducha Świętego trwało aż do wydarzeń związanych z ostatnim apostołem (por. Ap 2,7).

2. Duch Święty w dziejach chrześcijaństwa

Wraz z apostołami nie kończy się jednak misja zbawcza działania Ducha Bożego, ani nie może być ona widziana tylko jako nadzwyczajne i to sporadyczne interwencje. Nawrócenie każdego człowieka, rozwój duchowy każdego chrześcijanina, jego rozwijająca się identyfikacja osobowa z Chrystusem i jego dziedzictwo wieczne, są ostatecznie dziełem samego Ducha Świętego w duszy poszczególnego wierzącego. Zatem istnieje „ściśła wewnętrzna więź głęboko łączy nawrócenie i pojednanie: niemożliwe jest rozdzielenie tych dwóch rzeczywistości czy też mówienie o jednej a przemilczanie drugiej”²¹. Jednak pojednanie jest darem Boga i Jego inicjatywą

---

¹⁸ Jan Paweł II, Encyklika „Dominum et Vivificantem”, nr 53.

¹⁹ Jan Paweł II, Encyklika „Redemptoris missio”, Citta del Vaticano 1990, nr 46; R. Schnackenburg, *Nauka moralna Nowego Testamentu*. Warszawa 1983, s. 149-157; W. Harrington, *Teologia biblijna*, Warszawa 1977, s. 143-147; B. Testa, *I Sacramenti della Chiesa*, Milano 2001, s. 161-164.

²⁰ Jan Paweł II, Adhortacja apostolska „Christifideles laici”, Citta del Vaticano 1988, nr 12; R. Tremblay, *La piimaute immediate de Jesus le Christ sur l'etre de l'homme apele a agir moralement dans le monde*, „Studia Moralia” 22:1985, s. 214-218; E. Bosetti, *Il Figlio e i figli di Dio. Etica filiale del Nuovo Testamento*, „Rivista di teologia morale” 36:2000, s. 239-242.

²¹ Jan Paweł II, Adhortacja apostolska „Reconciliatio et paenitentia”, Citta del Vaticano 1984,

(por. J 1,20; Rz 5,10; Kol 1,20-22). Chrystus przekazał tę władzę jednania Kościołowi (por. 2 Kor 5,18). Wspólnota Kościoła zawsze towarzyszy wiernym i przyczynia się do nawrócenia, zwłaszcza przez miłość, modlitwę i przykład²².

Św. Paweł wskazuje na to bardzo jasno, gdy mówi o najwyższym zobowiązaniu przemiany człowieka w syna Bożego i współdziedzica chwały Ojca wraz z Chrystusem (por. Rz 8,15). To w łączności z Chrystusowym dziełem zbawienia „Duch wyprowadza nową miarę obdarowania człowieka i stworzenia od początku”²³. Wyjaśnia, że do wszystkiego, nawet do najkrótszej modlitwy, chrześcijanin wymaga pomocy Ducha (por. 1 Kor 12,3). Gdziekolwiek ktoś modli się na świecie, tam jest Duch Święty – ożywcze tchnienie modlitwy²⁴. Ona jest „twórczością Ducha Świętego i twórczością ludzką”²⁵. Jednak zawsze „Duch przychodzi z pomocą naszej słabości” (Rz 8,26), do tego stopnia, że dzięki tej łasce życie w Chrystusie i śmierci jest zyskiem (por. Flp 1,21), a człowiek może stać się „świątynią Ducha Świętego” (1 Kor 6,19). Tutaj staje także powinność dążenia do świętości moralnej; do tej „wysokiej miary” zwyczajnego życia chrześcijańskiego²⁶.

W licznych wymiarach liturgicznych wiary Kościoła jawi się szczególnie świadomość i znaczenie sakramentu bierzmowania, którym „jest pełne wylanie Ducha Świętego, jakie niegdyś stało się udziałem Apostołów

---

nr 4.

²² Por. Jan Paweł II, Pokuta w Kościele – wspólnocie kapłańskiej i sakramentalnej (15.04.1992), w: Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II. Kościół, Kraków-Ząbki 1999, s. 29,9; R. Tremblay, L'„innalzamento” del Figlio, fulcro della vita morale, Roma 2001, s. 41-44; J. Giblet, L'Alleanza di Dio con gli uomini, w: Grandi temi biblicii, red. J. Giblet, Alba 1968, s. 36-39; P. Grelot, Problemes de morale fondamentale. Une éclairage biblique, Paris 1982, s. 31-35.

²³ Jan Paweł II, Encyklika „Dominum et Vivificantem”, nr 41. Por. KK 4; B. Testa, I sacramenti, s. 174-176; R. Penna, L'apostolo Paolo. Studi di esegesi e teologia, Cinisello Balsamo 1991, s. 652-670.

²⁴ Por. Jan Paweł II, Encyklika „Dominum et Vivificantem”, nr 65. Por. I. Hermann, Kyrios und Pneuma. Studien zur Christologie der paulinischen Haptbriefe, Munchen 1961, s. 38-58; J. S. Vos, Traditionsgeschichte Untersuchungen zur paulinischen Pneumatologie, Assen 1973, s. 79-85..

²⁵ Jan Paweł II, Trzeba olbrzymiej modlitwy. Przemówienie pożegnalne. Częstochowa - Jasna Góra. 16.08.1991, w: Jan Paweł II, Pielgrzymki do Ojczyzny: 1979, 1983, 1987, 1991, 1995, 1997, Przemówienia, homilii red. J. Poniewierski, Kraków 1997, s. 881.

²⁶ Por. Jan Paweł II, List apostolski „Novo millennio ineunte”, Citta del Vaticano 2001, nr 31; M. Bordoni, La cristologia nell'orizzonte dello Spirito, s. 62-67; P. Adnes, Sequela e imitazione di Crisonella Scrittura e nella Tradizione, Roma 1994, s.101-122; H. Langkammer, Etyka Nowego Testamentu, Wrocław 1985, s. 162-164.

w dniu Pięćdziesiątnicy²⁷. Ochrzczeni przez bierzmowanie „ściślej wiążą się z Kościołem, otrzymują szczególną moc Ducha Świętego i w ten sposób jeszcze mocniej zobowiązani są, jako prawdziwi świadkowie Chrystusa, do szerzenia wiary słowem i czynkami oraz do bronienia jej²⁸. Dlatego sakrament dojrzałości jest pełnią chrztu²⁹ i „udziela (...) specjalnej mocy Ducha Świętego do szerzenia i obrony wiary słowem i czynem, do mężnego wyznawania imienia Chrystusa³⁰. Jest on niezatartym znakiem na drogach chrześcijańskiego wtajemniczenia. Ostatecznie w życiu moralnym chodzi o „stałe usposobienie (...), które jest owocem ulegania (...) bądź też opiekania się na zbawczemu działaniu Ducha Świętego³¹”.

Cała teologia duchowości, rozwinięta szczególnie w ostatnich wiekach, odnosi się wyraźnie do spełniania się Ducha Świętego w wierzących. Uzasadnieniem tej drogi jest sam Jezus, który wyraźnie mówił, że kto chce iść za Nim, musi wziąć swój krzyż (por. Łk 9,23), co jest „możliwe tylko pod warunkiem <<zaparcia się siebie>>³². Dotyczy to tak klasycznej argumentacji ascetycznej, jak i bardziej współczesnego rozenania funkcji darów i owoców Ducha w mocach nadprzyrodzonych chrztu, bierzmowania i innych sakramentów oraz charyzmatów.

Zbawienie zapoczątkowane i zawarte w chrzcie jest zaproszeniem człowieka do komunii miłości z Trójcą Świętą: „każdy ochrzczony staje się dzieckiem Boga Ojca, Jezus, Syn Boży, staje się jego bratem, a Duch Święty obdarza go swoją miłością³³. Faktycznie, natomiast bierzmowanie jest nowym darem Ducha Świętego udzielanym tym, którzy mają prowadzić czynne życie chrześcijańskie, podejmując ściślejszą współpracę, służąc Kościołowi³⁴. Są to „szczególne dary i zdolności”, którymi Ducha Święty ubogaca Kościół: mogą one „przybierać najrozmaitsze formy, już to jako wyraz najpełniejszej wolności Ducha, który jest ich dawcą, już to jako odpowiedź

---

²⁷ KKK 1302.

²⁸ Tamże, 1285.

²⁹ Por. tamże, 1304.

³⁰ Tamże, 1303.

³¹ Jan Paweł II, Encyklika „Dominum et Vivificantem”, nr 55.

³² Jan Paweł II, Adhortacja apostolska „Vita consecrata”, Citta del Vaticano 1996, nr 38. Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska „Reconcilio et poenitentia”, nr 4, 26; D. Mongillo, Stałe nawrócenie i asceza. W: Perspektywy i problemy teologii moralnej, red. G. Angelini i inni, Warszawa 1982, s. 167-181.

³³ Jan Paweł II, Encyklika „Dominum et Vivificantem”, nr 52.

³⁴ Por. Jan Paweł II, Wymiary życia konsekrowanego. 26.10.1994, w: Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II. Kościół, Kraków – Ząbki 1999, s. 413.

na różnorodne wymogi pojawiające się w dziejach Kościoła³⁵.

Pójście tą drogą jest możliwe przez konkretny i codzienny wysiłek człowieka wspartego łaską Bożą, aby starać swe życie ukierunkować ku Chrystusowi. Jest to nadzwyczajnym uznaniem tego co doskonali życie i postawy chrześcijanina jako konsekwencja wpływu Ducha Świętego w duszy, podążając za wolną wolą która akceptuje naśladowanie rozlania Ducha w sercach wierzących. „Włączony w Chrystusa, chrześcijanin staje się członkiem jego Ciała, którym jest Kościół (por. 1 Kor 12,13.27). Pod działaniem Ducha Świętego Chrystus w sposób radykalny upodabnia człowieka wierzącego do Chrystusa w paschalnej tajemnicy Jego śmierci i zmartwychwstania, <<przyobleka>> go w Chrystusa (por. Ga 3,27)”³⁶.

Chrześcijanin może jednak niekiedy zamknąć się na działanie Ducha Świętego, może się nawet Mu sprzeciwić i „zasmucać” Go (por. 1 Tes 5,19). Ostatecznie chodzi w życiu moralnym o „stałe usposobienie (...), które jest owocem ulegania (...) bądź też opierania się zbawczemu działaniu Ducha Świętego”³⁷. Człowiek może oczywiście przeciwstawić się działaniu Ducha Świętego w nim (por. 1 Tes 5,1), ale wówczas odchodzi nie tylko od Boga, ale jakby od siebie samego, zatracając wewnętrzną prawdę o sobie³⁸.

3. Kim jest Duch Święty

Cała misja Ducha Świętego jest owocem przepełnionej miłością woli Ojca, który - wraz z Synem - wysłał swego Ducha do ludzi³⁹. Jest ona także

³⁵ Jan Paweł II, Adhortacja apostołska „Christifideles laici”, nr 24.

³⁶ Jan Paweł II, Encyklika „Veritatis splendor”, nr 21. Por. F.-X. Durrwell, „Siete stati chiamati”, w: Chiamati alla liberta. Saggi di teologia morale in onore di Bernard Haring. Red. H. Boelaars, R. Tremblay, Roma 1980, s. 7-22; G. Greshake, Il Dio unitrino. Teologia trinitaria, Brescia 2000, s. 286-289; L. F. Ladaria, Antropologia teologica, Roma-Casale Monferrato 1986, s. 437-439

³⁷ Jan Paweł II, Encyklika „Dominum et Vivificantem”, nr 55. Por. W. Schrage, Ethik des Neuen Testament, Gottingen 1982, s. 166-168; J. Guillet, Duch, w: Słownik Teologii Biblijnej, red. X. Leon-Dufour, Poznań 1973 s. 225; W. Kern, Y. Congar, Geist und Heiliger Geist, w: Christlicher Glaube in moderner Gesellschaft, red. F. Bockle, F.-X. Kaufmann, K. Rahner, B. Welte, t. 22:1982, s. 78-80.

³⁸ Por. Jan Paweł II, Encyklika „Dominum et Vivificantem”, nr 36, 55; J. Stelzenberger, Syneidesis, conscientia, Gewissen. Studien zum Bedeutengewandel eines moraltheologischen Begriffes, Paderborn 1963, s. 23-34; A. Gunther, Chiamata e rispoista. Una nuova teologia morale, t. 1. Roma 1982, s. 388-390; C. Cafarra, Viventi in Cristo, Milano 1981, s. 32-36.

³⁹ Por. KKK 244.

konsekwencją tego kim On jest w sobie samym, albo mówiąc inaczej, tego co poznajemy o Nim przez objawienie i teologią. Warto tu przykładowo odnieść się do dwóch konkretnych aspektów, które mają bardzo praktyczne konsekwencje rozumienia pneumatologii.

3.1. Duch Święty - węzeł jedności

Prawda katechizmowa mówi, że jest jeden Bóg ale w Trzech Osobach. Rozdzielanie, z motywów pedagogicznych i katechetycznych, refleksji nad osobami boskimi, nie powinno jednak w niczym zaciemniać faktu jedności osobowej Boga. W tej jedności, Duch Święty jest węzłem współistotnym i substancją – osobą - między Ojcem i Synem⁴⁰.

Esencją samego Boga, jest tutaj to, że Ojciec wysłał swego Ducha, aby On skutecznie prowadził ludzi Nowego Przymierza do miłości wcielonego Syna, którym jest wcielony Jezus z Nazaretu⁴¹. Ale i Syn wysłał także Ducha, aby zdynamizować ludzi w miłowaniu i wielbieniu Ojca w duchu i prawdzie⁴². Zaangażowanie człowieka w czynności kultyczne ma charakter odpowiedzi osobowej na rozpoznaną obecność Boga i Jego miłość⁴³. Ta odpowiedź należy do istoty pobożności i wyraża się w takich postawach jak: uwielbienie, adoracja, dziękczynienie, cześć⁴⁴. W kulcie zawiera się zatem jakaś nasza „odpłata”, jakieś wynagrodzenie za tę miłość⁴⁵.

Nie można mieć zatem obawy, że akcentowanie roli i dzieł Ducha Świętego prowadzi do zapomnienia Jezusa Chrystusa czy pomniejszenia Ojca. Wręcz przeciwnie powiększa to zrozumienie osobowego Boga, czyli wiarę, nadzieję i miłość oraz wydoskonala przyłgnięcie do Niego, aby być bardziej wiernymi uczniem Pana. Chodzi o osobowe przyłgnięcie całego człowieka do Boga⁴⁶, rozeznanie nadprzyrodzonego daru, który odpowiada godności

---

⁴⁰ “On [Duch Święty] posiada jedną moc i jedną substancję z Ojcem i Synem” (BF IV, 4); “Duch Święty jest tym samym, co Ojciec i Syn” (BF IV, 5). “Właściwością tekstu Janowego jest to, że Ojciec, Syn i Duch Święty wymieniani są w nim wyraźnie jako Osoby, pierwsza odrębna od drugiej i trzeciej i te między sobą” (Jan Paweł II, Encyklika „Dominum et Vivificantem”, nr 8).

⁴¹ Por. KKK 638.

⁴² Por. tamże, 638.

⁴³ Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska „Pastores dabo vobis”, Citta del Vaticano 1992, nr 48..

⁴⁴ Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska „Redemptoris custos”, Citta del Vaticano 1989, nr 26.

⁴⁵ Por. Jan Paweł II, List apostolski „Dominicae cenae”, Citta del Vaticano 1980, nr 3.

⁴⁶ Por. KKK 176.

osoby ludzkiej⁴⁷. W całym tym dziele konieczna jest pomoc Ducha Świętego⁴⁸.

Co więcej Duch Święty ma szczególną „wartość jedności wewnątrz Kościoła”⁴⁹, ludu Nowego Przymierza. Wspólnota Nowego Przymierza w Chrystusie urzeczywistnia się w Kościele. Z daru „nowego życia w Chrystusie” rodzi się nowy Lud Boży, a moralność wyrastająca z tego daru jest równocześnie moralnością tegoż ludu, czyli Kościoła. Wspólnota eklezjalna, jako wspólnota w Chrystusie, umocniona Duchem Świętym, jest nowym typem społeczności, mającej wyjątkową zdolność jednoczenia ludzi, bez zagubienia ich osobowego i indywidualnego charakteru powołania i drogi zbawienia.

Z punktu widzenia ekumenicznego i z perspektywy wspólnoty katolickiej, tj. powszechnej jedność Ciała Chrystusa opiera się ostatecznie na owocności działaniu Ducha Świętego w czasach eschatologicznych⁵⁰. Natomiast bardzo głębokie i trwałe podziały, mają swoje źródła w słabościach i ograniczeniach ludzkiej natury zranionej przez grzech⁵¹. Potrzeba, aby posługa Kościoła przyczyniała się do ugruntowania zbawczych owoców Ducha Świętego⁵².

3.2. Miłość Boga

Teologia wyjaśnia, że Miłość jest jednym z imion własnych Ducha Świętego, dlatego ta więź jedności między Ojcem i Synem jest węzłem Miłości⁵³. Historia zbawienia ukazuje, że „już w darze z Syna wyraża się najgłębsza istota Boga, który jako Miłość pozostaje niewyczerpanym źródłem obdarowania. W darze Syna dopełnia się objawienie i obdarowanie odwiecznej Miłości: Duch Święty, który w nieprzeniknionych głębiach Bóstwa jest Osobą-Darem, za sprawą Syna, czyli poprzez tajemnicę paschalną”⁵⁴. W tym kontekście oczywiste jest, że „wszelkie zbawcze działanie Boga w świecie dokonuje się zawsze i wszędzie w Duchu Świętym. Jest On <<Bogiem ukrytym>> (por. Iz 45,15), który jako Miłość i Dar <<napełnia okrąg

---

⁴⁷ Por. tamże, 180.

⁴⁸ Por. tamże, 179.

⁴⁹ Jan Paweł II, List apostolski „Tertio millennio adveniente”, nr 47.

⁵⁰ Por. KK 37.

⁵¹ Por. Jan Paweł II, List apostolski „Tertio millennio adveniente”, nr 34.

⁵² Por. Jan Paweł II, Encyklika „Dominum et Vivificantem”, nr 26.

⁵³ Por. STh 1,37.

⁵⁴ Jan Paweł II, Encyklika „Dominum et Vivificantem”, nr 23.

ziemi>> (por. Mdr 1,7)⁵⁵.

Ten dynamiczny fakt winien wpływać twórczo na relacje międzyludzkie; w Kościele, między hierarchią i wiernymi oraz między wiernymi a innymi wierzącymi; w społeczności ludzkiej, między narodami, między regionami i między grupami społecznymi; i w rodzinach, między pokoleniami i między osobami. Widoczna jest tutaj „stała obecność Chrystusa przy człowieku każdej epoki urzeczywistnia się w Jego ciele, którym jest Kościół. Dlatego Chrystus obiecał swoim uczniom Ducha Świętego, który miał im <<przypomnieć>> i wyjaśnić Jego przykazania (por. J 14,26) i stać się źródłem nowego życia w świecie (por. J 3,5-8; Rz 8,1-13)⁵⁶.

To wszystko winno wyzwać ufną nadzieję. Na ziemi Duch Święty „chroni nas od złudzeń i od fałszywych dróg zbawienia, a kierując serce ku autentycznemu celowi życia, wyzwala nas z pesymizmu i z nihilizmu⁵⁷. Ta droga opiera się „na pomocy łaski Ducha Świętego. <<Trzymajmy się niewzruszenie nadziei, którą wyznajemy, bo godny jest zaufania Ten, który dał obietnicę>> (Hbr 10,23). On <<wylał na nas obficie (Ducha Świętego) przez Jezusa Chrystusa, Zbawiciela naszego, abyśmy, usprawiedliwieni Jego łaską, stali się w nadziei dziedzicami życia wiecznego>> (Tt 3,6-7)⁵⁸.

Jeżeli ludzie pozwolą jakby wejść między siebie Duchowi Świętemu - Miłości - wówczas będzie o wiele łatwiej wspólnie przybliżyć się do lepszego świata, który zapowiedział Jezus Chrystus. „Nowe życie” oznacza, że życie ludzkie jest przeniknięte uczestnictwem w życiu Boga⁵⁹. „Takie wewnętrzne obcowanie z Bogiem w Duchu Świętym sprawia, że człowiek w nowy sposób pojmuje również siebie samego, swoje człowieczeństwo.

⁵⁵ Tamże, nr 54. Por. G. Scarpat, *Libro della Sapienza*, t. 2, Brescia 1996, s. 141-143, 189-191; H. Urs von Balthasar, *Teodrammatica*; 3: *Le Persone del dramma: l'uomo in Cristo*, Milano 1992, s. 145-148; G. Ravasi, *La paternita divina nella Bibbia*, Bologna 2000, s. 30-33

⁵⁶ Jan Paweł II, *Encyklika Veritatis splendor*, nr 25. Por. H. Wattiaux, *Engagement de Dieu et fidelite du chretien. Perspectives pour une theologie morale fondamentale*, t. 2, Nouvelle Alliance, Paris 1975, s. 151-154; W. Bouwmeester, *L'alleanza nella Bibbia*, Bari 1972, s. 113-116; R. Penna, *L'apostolo Paolo*, s. 652-670; J. A. Fitzmyer, *Lettera ai Romani. Commentario critico-teologico*, Casale Monferrato 1999, s. 590-595

⁵⁷ Jan Paweł II, *Duch Święty zadatkiem eschatologicznej nadziei i sprawcą wytrwania aż do końca*, 3.07.1991, w: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II. Duch Święty*, Kraków-Ząbki 1999, nr 4

⁵⁸ KKK 1817. Por. E. Kasemann, *Das wandernde Gottesvolk. Eine Untersuchung zum Hebraerbrieff*, Gottingen 1961, s. 141-150; C. Spicq, *Vie chretienne et peregrination selon le Nouveau Testament*, Paris 1972, s. 197-202; H. Montefiore, *The Epistle to the Hebrews*, London 1969, s. 157-164; R. Tremblay, *L'„innalzamento” del Figlio, fulcro della vita morale*, s. 19-25.

⁵⁹ Por. Jan Paweł II, *Encyklika „Dominum et Vivificantem”*, nr 52.

Doznaje pełnego urzeczywistnienia ów obraz i podobieństwo Boże, jakim człowiek jest od początku”⁶⁰.

Jest zatem koniecznym bezustannie naleganie, aby ludzie ukierunkowali się na Ducha miłości, aby wypełnili się Nim i Go praktykowali nie tyle w słowach co przede wszystkim w przykładach życia. Chrześcijanin odczytuje te wszystkie „znaki czasu” w świetle wiary w Chrystusa i mocą Ducha Świętego⁶¹. Tymczasem istnieje grzech przeciwko stworzeniu⁶². Dlatego współczesna cywilizacja, to „cywilizacja skutku, użycia – cywilizacja <<rzeczy>>, a nie <<osób>>, cywilizacja, w której osoby stają się przedmiotem użycia, podobnie jak używa się rzeczy”⁶³. Przemiana takiego świata zadana jest „proporcjonalnie do zdolności człowieka, ale do zdolności człowieka obdarowanego Duchem Świętym; człowieka, który nawet jeśli zgrzeszył, zawsze może otrzymać przebaczenie i cieszyć się obecnością Ducha Świętego”⁶⁴.

4. Propozycje duszpasterskie

Aktualne i oczekiwane studium, przepowiadanie, katecheza i działania duszpasterskie winny szczególnie, i to wytrwale być ukierunkowane ku ciągłej obecności Ducha Świętego w świecie i w duszach ludzi. Proces uświęcania się ochrzczonych, a w tym ludzi świeckich sprowadza się do tego, „by żyli oni wedle Ducha włączeni w rzeczywistość doczesną i poprzez uczestnictwo w działalności ziemskiej”⁶⁵.

Zatem jawią się praktyczne pytania jak na poziomie diecezji i każdej innej jednostki duszpasterskiej, a zwłaszcza parafii, przemyśleć i wprowadzić różne plany działania dla uświadomienia i przeżywania znaczenia prawdy obecności posyłanego przez Ojca i Syna Ducha (Filioque)⁶⁶. On na zawsze pozostaje życiodajną zasadą Kościoła⁶⁷. Rozpoznanie roli Ducha Świętego w życiu Kościoła nie może być odłączone od prawdy o chrystocentrycznym charakterze moralności chrześcijańskiej. Zatem kto jest prawdziwie

⁶⁰ Tamże, nr 59.

⁶¹ Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska „Pastores dabo vobis”, nr 10.

⁶² Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska „Reconciliatio et paenitentia”, nr 8.

⁶³ Jan Paweł II, List do Rodzin „Gratissimam sane”, Citta del Vaticano 1994, nr 13.

⁶⁴ Jan Paweł II, Encyklika „Veritatis splendor”, nr 103.

⁶⁵ Jan Paweł II, Adhortacja apostolska „Christifideles laici”, Citta del Vaticano 1988, nr 17.

⁶⁶ Por. BF IV, 21; 36, 40-42, 43-44; V, 10; IX, 8.

⁶⁷ Por. Jan Paweł II, Encyklika „Dominum et Vivificantem”, nr 2.

złączony z Chrystusem, wkracza również w sferę działania Ducha Świętego. Jako przykład pewnych propozycji w tym względzie można podać duże bogactwo duszpasterskich oczekiwań oraz podejmowanych działań.

Na pierwszym miejscu należy postawić wzmocnienie świadomości Ducha Św. w praktyce codziennej wiary, nadziei i miłości. Obecność Ducha Świętego w chrześcijaństwie ma charakter dynamiczny i nadaje taki sam charakter życiu tym, którzy przez chrzest zostali wszczępieni w Chrystusa. Duch Święty kształtuje w chrześcijaństwie podobieństwo do Jezusa, przekształca go niejako na Jego obraz; nie znaczy to jednak, że człowiek jest jedynie biernym przedmiotem tego oddziaływania⁶⁸.

Oczekiwane jest studiowanie i refleksowanie nad Nim. np. za pomocą Encykliki „Dominum et Vivificantem” Jana Pawła II, czy „Katechizmu Kościoła Katolickiego” albo innych dokumentów czy nawet licznych prac z zakresu pneumatologii. Ześrodkować jak najściślej modlitwę chrześcijan - osobową i wspólnotową - wokół tych właśnie kwestii. Bóg jest więc inicjatorem tego dialogu i On jest w nim najważniejszy. Gdziekolwiek ktoś modli się na świecie, tam jest Duch Święty – ożywcze tchnienie modlitwy. On nie tylko sprawia, że człowiek się modli, ale prowadzi go wewnątrz na modlitwie, uzupełniając jego nieumiejętność modlenia się. Jest On obecny w modlitwie i nadaje ludzkiej czynności modlenia się Boski wymiar. Za sprawą Ducha Świętego modlitwa staje się coraz dojrzalszym wyrazem nowego człowieka, który przez nią uczestniczy w życiu Boga⁶⁹.

Nauczyć się kochać wolę Bożą w przeciwstawnych, zwłaszcza trudnych sytuacjach, tak aby w ten sposób pozwolić prowadzić się całkowicie Duchowi Świętemu. Kierował jednocześnie do Niego swe prośby, aby wspierał w naśladowaniu Jezusa Chrystusa. „Umierając dla grzechu, ochrzczony otrzymuje nowe życie (por. Rz 6,3-11): żyjąc dla Boga w Jezusie Chrystusie, jest powołany, by postępować według Ducha i by przynosić w życiu Jego owoce (por. Ga 5,16-25)”⁷⁰.

Konsekracja chrzcielna daje umocnienie w Duchu Świętym, stąd naśladowanie Chrystusa, u którego początków zawsze jest inicjatywa Ojca,

⁶⁸ Por. tamże, nr 55.

⁶⁹ Por. Kongregacja Nauki Wiary, Instrukcja o szacunku dla rodzącego się życia ludzkiego i o godności jego przekazywania „Donum vitae”, Citta del Vaticano 1987, nr 65.

⁷⁰ Jan Paweł II, Encyklika „Veritatis splendor”, nr 21. Por. M. Bordoni, *La cristologia nell'orizzonte dello Spirito*, s. 56-68; F. Mussner, *La Lettera ai Galati*, Brescia 1987, s. 579-589; G. Holotik, *Die pneumatische Note der Moraltheologie. Ein ergänzender Beitrag zu gegenwertigen Bemuhungen in Rahmen der katholischen Sittlichkeitslehre*, Wien 1984, s. 249-255; H. Schliera, *La Lettera ai Romani*, Brescia 1982, s. 301-339.

ma zasadniczo wymiar chrystologiczny i pneumatologiczny, dzięki czemu wyraża w sposób niezwykle żywy trynitarny charakter chrześcijańskiego życia, uprzedzając niejako jego realizację eschatologiczną, ku której zmierza cały Kościół⁷¹.

Następnie we współbrzmieniu z tym co zostało wyżej powiedziane o Miłości, oczekiwanym jest ożywienie prawdziwej miłości chrześcijańskiej, rozpoczynając od wymagań osobowej solidarności w duchu doktryny społecznej Kościoła. Zatem „kiedy Kościół służy miłości, równocześnie umacnia <<kulturę solidarności>>, przyczyniając się w ten sposób do utrwalania powszechnych wartości ludzkiego współistnienia”⁷².

Dynamika miłości nigdy nie ma granic i ograniczeń, jest twórcza i wręcz nie chce spocząć w swych działaniach troski o człowieka, zwłaszcza potrzebującego. „W świetle wiary solidarność zmierza do przekroczenia samej siebie, do nabrania wymiarów specyficznie chrześcijańskich całkowitej bezinteresowności, przebaczenia i pojednania. Wówczas bliźni jest nie tylko istotą ludzką z jej prawami i podstawową równością wobec wszystkich, ale staje się żywym obrazem Boga Ojca, odkupionym krwią Jezusa Chrystusa i poddanym stałym działaniu Ducha Świętego”⁷³.

Poznać za pomocą wszystkich możliwych środków tą doktrynę oraz za troskanie Kościoła o biednych i ludzi z marginesu. To zwłaszcza pytania o opcję na rzecz ubogich. Przecież „jest to rodzaj opcji, czyli specjalna forma pierwszeństwa w praktykowaniu miłości chrześcijańskiej, poświadczona przez całą Tradycję Kościoła. Odnosi się ona do życia każdego chrześcijanina, które ma być naśladowaniem życia Chrystusa, ale stosuje się również do naszej społecznej odpowiedzialności, a zatem do stylu naszego życia, do decyzji, które trzeba stosownie podejmować w odniesieniu do własności i użytkowania”⁷⁴.

Trzeba zatem ciągle dokładać starań, aby żyć z najbliższymi zgodnie z miłością osobową: przełożeni i podwładni, koledzy w pracy czy w stosunkach społecznych itd.. Należy w nich widzieć współpracowników, nigdy wrogów czy przeciwników lub konkurentów. Przecież „praca ludzka ma swoją wartość etyczna, która wprost i bezpośrednio pozostaje związana

---

⁷¹ Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska „Vita consecrata”, nr 14, 22; Jan Paweł II, Jezus Chrystus – wzór zbawczej przemiany człowieka. 17.08.1988, w: Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II. Jezus Chrystus, Kraków-Ząbki 1999, s. 277-280.

⁷² Jan Paweł II, Adhortacja apostolska „Ecclesia in Europa”, nr 85.

⁷³ Jan Paweł II, Encyklika „Sollicitudo rei socialis”, Citta del Vaticano 1987, nr 40.

⁷⁴ Tamże, nr 42.

z faktem, iż ten, kto ja spełnia, jest osoba, jest świadomym i wolnym, czyli stanowiącym o sobie podmiotem⁷⁵.

Refleksja nad moralnym wymiarem pracy, zwłaszcza w kontekście wielopłaszczyznowej odpowiedzialności, prowadzi do podkreślenia znaczenia pracy w tworzeniu podstawowych więzi społecznych i solidarności międzyludzkiej, czyli do jej roli wspólnototwórczej⁷⁶. W kontekście przeciwnieństw i walk, „w imię przyszłości człowieka i ludzkości trzeba było wypowiedzieć to słowo <<solidarność>>. Dziś płynie ono szeroką falą poprzez świat, który rozumie, że nie możemy żyć wedle zasady: <<wszyscy przeciw wszystkim>>, ale tylko wedle zasady: <<wszyscy z wszystkimi>>, <<wszyscy dla wszystkich>>”⁷⁷. To wielki wkład w naukę społeczną Kościoła ofiarowany w nauczaniu Jana Pawła II, zwłaszcza w kontekście przemian społeczno-politycznych w Polsce.

Dzisiaj jawi się oczekiwanie, aby promować pokój rodzinny jako przedmiot ważny w społeczności życia codziennego. „Wszyscy członkowie rodziny, każdy wedle własnego daru, mają łaskę i odpowiedzialny obowiązek budowania dzień po dniu komunii osób, tworząc z rodziny <<szkołę bogatszego człowieczeństwa>>”⁷⁸. Pokój, jak dar Boży, mający początek w sercach ludzkich, musi promieniować i przetwarzać tkankę życia indywidualnego i zbiorowego. „Jest wynikiem dynamizmu wolnej woli ludzkiej, kierującej się rozumem, ku dobru wspólnemu, które osiąga się w prawdzie, sprawiedliwości i miłości”⁷⁹.

W tym szerokim kontekście jawi się oczekiwanie, aby przebaczać i wybaczać hojnie, bez oglądania się na resentymenty czy osobiste urazy. Przecież ostatecznie pojednanie jest darem samego Boga i Jego inicjatywą (por. J 1,20; Rz 5,10; Kol 1,20-22). Celem pojednania jest zawsze uzdrowienie na drodze przebaczenia. W odrodzeniu serc poprzez nawrócenie i pokute tkwi fundament każdej trwałej odnowy społecznej i pokoju między naro-

⁷⁵ Jan Paweł II, Encyklika „Laborem exercens”, nr 6.

⁷⁶ Por. Jan Paweł II, Przemówienie do przedstawicieli Europejskiego Centrum Badań Jądrowych, Genewa. 15.06.1982, w: Jan Paweł II, Nauczanie papieskie, t. V,2 (1996), red. E. Weiron, A. Jaroń Poznań 1996, s. 95-98.

⁷⁷ Jan Paweł II, Świat nie zapomni, że słowo „Solidarność” zostało wypowiedziane to w nowym sposób. Homilia, Gdynia. 11.06.1987, w: Jan Paweł II, Pielgrzymki do Ojczyzny: 1979, 1983, 1987, 1991, 1995, 1997. Przemówienia, homilie, red. J. Poniewierski, Kraków 1997, nr 3.

⁷⁸ Jan Paweł II, Adhortacja apostolska „Familiaris consortio”, Citta del Vaticano 1981, nr 21.

⁷⁹ Jan Paweł II, Pokój – dar Boga powierzony ludziom. Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 1982, w: Orędzie Ojca Świętego Jana Pawła II, t. 1, Kraków 1998, nr 4.

dami⁸⁰.

Tęsknota za pojednaniem, może czasem nawet nieco skrywana, jest znamioną cechą czasów współczesnych. Jednakże pojednanie to będzie w takiej mierze pełne i skuteczne, w jakiej zdoła uleczyć ową pierwotną ranę, będącą źródłem wszystkich innych, czyli grzech.⁸¹ Nawrócenie i pojednanie leżą u podstaw wszelkich dialogów, poczynając od dialogu człowieka z Bogiem poprzez dialog między jednostkami, w rodzinach, w grupach, między rasami, narodami aż do dialogu między blokami międzynarodowymi.

Ważnym jest przypomnienie całej społeczności Kościoła, że wszyscy zostali ochrzczeni, i w wielu przypadkach także bierzmowani. W obu sakramentach otrzymali Ducha Świętego, najbardziej szczególnie w drugim. W komunii miłości z Trójcą Świętą; „każdy ochrzczony staje się dzieckiem Boga Ojca, Jezus, Syn Boży, staje się jego bratem, a Duch Święty obdarza go swoją miłością”⁸². Natomiast chrzest, ten pierwszy sakrament „oznacza i sprawia mistyczne, ale rzeczywiste wcielenie w ukrzyżowane i zwycięskie ciało Jezusa. Przez ten sakrament Jezus zanurza człowieka w swoją śmierć, aby zanurzyć go w swoim zmartwychwstaniu (por. Rz 6,3-5), uwalnia go ze <<starego człowieka>> i przyobleka w <<człowieka nowego>>, czyli w samego siebie”⁸³. To blask pawłowej prawdy i wierne echo nauki Jezusa (por. Ga 3,27; Ef 4,22-24)⁸⁴.

Właśnie przez bierzmowanie ochrzczeni „ściśle wiążą się z Kościołem,

⁸⁰ Por. Jan Paweł II, Pojednanie chrześcijańskie i ludzka wspólnota. Przemówienie do Zgromadzenia Kościoła Włoskiego, Loreto. 11.04.1985, „L'Osservatore Romano” 6:1985, nr 4-5, s. 13-15; K. Kertelge, „Rechtfertigung” bei Paulus. Studien zur Struktur und zum Bedeutungsinhalt des paulinischen Rechtfertigungsbegriffs, Munster 1967, s. 97-106; O. Merk, Handeln aus Glauben. Die Motivierungen der paulinischen Ethik, Marburg 1968, s. 15-19; P. Stuhlmacher, Versöhnung, Gesetz und Gerechtigkeit. Aufsätze zur biblischen Theologie, Göttingen 1981, s. 87-116.

⁸¹ Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska „Reconciliatio et paenitentia”, nr 3.

⁸² Jan Paweł II, Encyklika „Dominum et Vivificantem”, nr 52.

⁸³ Jan Paweł II, Adhortacja apostolska „Christifideles laici”, nr 12. Por. A. Fumagalli, F. Manzi, Attirero tutti a me. Ermeneutica biblica ed etica cristiana, Bologna 2005, s. 310-318; F. Neirynek, „Chrystus w nas” i „my w Chrystusie”, „Concilium” 1969, nr 6-10, s. 312-321; H. Langkammer, Etyka Nowego Testamentu, s. 126-128; C. Cannizzaro, Chrzest i bierzmowanie: brama do synostwa, w: Synowie w Synu. Teologia moralna fundamentalna, red. R. Tremblay, S. Zamboni, Warszawa 2009, s. 350-355.

⁸⁴ Por. H. Urs von Balthasar, Spiritus Creator. Saggi teologici, t. 3, Bologna 1972, s. 143-147; F. Montagnini, Messaggio del regno e appello morale nel Nuovo Testamento, Brescia 1976, s. 39-43; H.-D. Wendland, Etica del Nuovo Testamento, Brescia 1975, s. 147-152; D. Mongillo, Stałe nawrócenie i asceza, s. 169-178; F.-X. Durrwell, „Siete stati chiamati”, s. 8-19; I. Sanna, L'antropologia cristiana tra modernità e postmodernità, Brescia 2002, s. 336-383..

otrzymują szczególną moc Ducha Świętego i w ten sposób jeszcze mocniej zobowiązani są, jako prawdziwi świadkowie Chrystusa, do szerzenia wiary słowem i uczynkami oraz do bronienia jej⁸⁵. Jest to sakrament „szczególnej mocy Ducha Świętego”⁸⁶ i dopełnieniem chrztu św.⁸⁷. Dzięki sakramentowi bierzmowania specjalny dar Ducha Świętego pozwala składać dojrzałe świadectwo wiary w Chrystusa oraz pojmować w sposób bardziej świadomy i przemyślany swoją rolę w życiu i apostołstwie Kościoła⁸⁸. Jest to nowy dar Ducha Świętego udzielany tym, którzy mają prowadzić czynne życie chrześcijańskie, podejmując ściślejszą współpracę i służąc Kościołowi, by przez praktykę rad ewangelicznych przynosić nowe i bogatsze owoce świętości i apostołstwa⁸⁹.

Idzie o to, aby w walce i powiększaniu nadziei mieć świadomość, że nie jest się samym: Duch bowiem działa, aby nie były próżne i puste przed oczyma Boga działania człowieka. To jest motywem ostatecznej, eschatologicznej nadziei, która nie powinna upadać nawet wobec wielkich trudności ludzkich. Dlatego ważna jest zachęta: „nie dajcie się uwieść pokusie, że człowiek może odnaleźć siebie, wyrazić siebie, odrzucając Boga, wykreślając modlitwę ze swego życia, pozostając przy samej tylko pracy w złudnej nadziei, że same jej wytwory bez reszt nasycą wszystkie potrzeby ludzkiego serca. Nie samym bowiem chlebem żyje człowiek (Mt 4,4)”⁹⁰. „Żywa nadzieja chroni przed egoizmem i prowadzi do szczęścia miłości”⁹¹. „We wszelkich okolicznościach każdy powinien mieć nadzieję, że z łaską Bożą <<wytrwa do końca>> i otrzyma radość nieba jako nagrodę wieczną Boga za dobre uczynki spełnione z pomocą łaski Chrystusa”⁹².

Bardzo ważna jest także celebrowanie, ze szczególnym uświęceniem Uroczystości Zesłania Ducha Świętego. Rzeczywiście w Pięćdziesiątnicę Apostołowie, Maryja i uczniowie zostali napełnieni Duchem Świętym (por. Dz

---

⁸⁵ KKK 1285.

⁸⁶ KK 11.

⁸⁷ Por. KL 71.

⁸⁸ Por. Jan Paweł II, *Apostołstwo i posługi świeckich*, 2.03.1994, w: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kościół, s. 328-332

⁸⁹ Por. Jan Paweł II, *Wymiary życia konsekrowanego*, 26.10.1994, w: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kościół, s. 411-414.

⁹⁰ Jan Paweł II, *Wspominając św. Jadwigę z Trzebnicy, zapraszam do pojednania między narodami. Homilia do pielgrzymów Górnego Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego, Częstochowa*, 6.06.1979, w: *Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny*, nr 3.

⁹¹ KKK 1818.

⁹² Tamże, 1821.

2,4). Jezus Chrystusa spełni także liczne obietnice: „Gdy Duch Święty zstąpi na was, otrzymacie Jego moc i będziecie moimi świadkami” (Dz 1,8; por. Łk 12,12; 24,49; J 14,16; 15,26). Zesłanie to dar czasów mesjańskich (por. Dz 2,17-18) i stąd ochrzczeni – od początku wspólnoty Kościoła - także go otrzymywali (por. Dz 2,38; 8,15-17; 19,5-7), jako znak, który uwiecznia w Kościele łaskę Zielonych Świąt⁹³. Zatem jest pilnie koniecznym uświadomienie twórczego związku bierzmowania z tym wielkim wydarzeniem paschalnym.

W przepowiadaniu ewangelizacyjnym byłoby oczekiwanym ponownie przypomnieć wszystkim chrześcijanom wskazania moralne jakie nabyli w otrzymanym Duchu Świętym w sakramencie dojrzałości chrześcijańskiej. Przez ten sakrament ochrzczeni otrzymują jako wyjątkowy Dar samego Ducha Świętego, który ich umacnia w szczególny sposób⁹⁴. Dzięki jego mocom „w sposób doskonalszy wiążą się z Kościołem i w ten sposób jeszcze ściślej są zobowiązani, jako prawdziwi świadkowie Chrystusa⁹⁵ do wielkich dzieł apostołskich, a zwłaszcza dawania świadectwa chrześcijańskiego w społeczeństwie⁹⁶. Męczeństwo jest najwyższą formą tego świadectwa⁹⁷. W ten sposób świadkowie w Kościele na wzór Jezusa są doświadczani jako złoto, które „próbuje się w ogniu” (1 P 1,7).

Ostatecznie, jako swoista aplikacja osobowa, a zarazem podstawowa dla wszystkich wierzących; Duch dysponuje do dawania świadectwa Ewange-

⁹³ Paweł VI, Konstytucja apostołska o sakramencie bierzmowania, w: Obrzędy bierzmowania dostosowane do zwyczajów diecezji polskich, Katowice 2001, s. 11. Por. KK 11; B. Testa, I sacramenti della Chiesa, s. 162-174; R. Tremblay, Voi, luce del mondo..., s. 27-43; J. Galot, La redemption – mystere d'alliance, Paris 1965, s. 45-71; D. Mongillo, L'esistenza cristiana: peccato e conversione, w: Corso di morale, red. T. Goffi, G. Piana, t. 1, Brescia 1983, s. s. 525-529; S. Zamboni, „Voi siete la luce del mondo”. La dimensione teofanica dell'agire morale, „Studia moralia” 45:2007, s. 319-348

⁹⁴ Por. KK 11

⁹⁵ Tamże, 11; por. DM 11.

⁹⁶ Por. Jan Paweł II, Bierzmowanie zobowiązuje nas do apostołstwa. Homilia. Imola. 9.05.1986, „L'Osservatore Romano” 7:1986, nr 5, s. 13.

⁹⁷ Por. Jan Paweł II, Bierzmowanie w Kościele – wspólnocie kapłańskiej i sakramentalnej. 1.04.1999, w: Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II. Kościół, s. 105-108. „Ludzie martyrium, świadectwo dawane Chrystusowi za cenę prześladowań, a nawet śmierci, ma podstawowe znaczenie dla życia Kościoła. W sposób szczególnie uobecnia ono Bożą tajemnicę, którą Kościół żyje i ożywia świat. Sprawdziło się to również na tym szczególnym obszarze martyrium, jakie przeszło przez kontynent europejski w ostatnich dziesięcioleciach” (Jan Paweł II, Szczególna postać teologii wyzwolenia w Europie. Przemówienie do uczestników Kongresu Teologów Europy Środkowo-Wschodniej, Częstochowa. 15.08.1991, „L'Osservatore Romano” 12:1991, nr 8 – wydanie specjalne, nr 6)

lii wobec ludzi, dzięki dawanym przez Niego przykładom i słowom. Przecież „wiara posiada również wymiar moralny: jest źródłem zgodnego z nią życiowego zaangażowania i zarazem takiego zaangażowania się domaga. Obejmuje i wydoskonala przyjęcie i zachowywanie Bożych przykazań”⁹⁸. Poprzez życie moralne wiara staje się „wyznaniem”, nie tylko wobec Boga, ale także przed ludźmi: staje się świadectwem (por. 1 J 1,5-6; 2,3-6)⁹⁹.

Nikt nie powinien się czuć niezdolnym do wyznania wiary, ponieważ sam Jezus zapewnia: „nie martwcie się przedtem, co macie mówić; ale mówcie to, co wam w owej chwili będzie dane. Bo nie wy będziecie mówić, ale Duch Święty” (Mk 13,11). Stąd niezbędne jest uświadomienie, chrześcijanom bardziej praktykującym, ich obowiązku w osobowym propagowaniu i świadczeniu wiary wobec innych. Wiara stanowi niejako horyzont, do którego odnoszą się wszystkie ludzkie działania. Oznacza to, że nie można być człowiekiem wiary, jeśli wiara nie miałaby konsekwencji w życiu. Ową moralną perspektywę należy szczególnie rozumieć jako opcję fundamentalną¹⁰⁰.

Jedność wiary i moralności związana jest z ich eklezjalnym charakterem. Zatem „żadne rozdarcie nie powinno zagrażać harmonii między wiarą a życiem: jedność Kościoła zostaje naruszona nie tylko przez chrześcijan, którzy odrzucają lub zniekształcają prawdy wiary, ale i poprzez tych, którzy nie doceniają wagi powinności moralnych, jakie nakłada na nich Ewangelia (por. 1 Kor 5,9-13)”¹⁰¹. W tym kontekście trzeba przestrzegać przed zjawiskiem subiektywizacji wiary: „Zauważa się, że wzrasta liczba chrześcijan, którzy wykazują mniejszą wrażliwość na obiektywną i inte-

⁹⁸ Jan Paweł II, Encyklika „Veritatis splendor”, nr 89.

⁹⁹ Por. J. M. Casabo Suque, *La teologia moral en San Juan*, Madrid 1970, s. 83-106, 133-159; M. Vellanickal, *The Divine Sonship of Christians in the Johannine Writings*, Rome 1977, s. 325-330; S. Cipriani, „Dio e l'amore”. *La dottrina della carita in San Giovanni*, „Scuola cattolica” 94:1966, s. 214-231.

¹⁰⁰ Por. Jan Paweł II, Encyklika „Veritatis splendor”, nr 88. „Słusznie zwraca się uwagę na szczególne znaczenie pewnych wyborów, nadających kształt całemu życiu moralnemu człowieka i wyznaczających swoista przestrzeń, wewnątrz której może on na co dzień podejmować i realizować także inne konkretne wybory” (Jan Paweł II, Encyklika „Veritatis splendor”, nr 65). Por. A. Nossol, *Teologia na usługach wiary*, Opole 1978, s. 195-209; W. Kasper, *Gegenwart des Geistes. Aspekte der Pneumatologie*, Freiburg – Basel – Wien 1979, s. 132-154.

¹⁰¹ Jan Paweł II, Encyklika „Veritatis splendor”, nr 26. Por. R. Schnackenburg, *Nauka moralna Nowego Testamentu*, s. 337-442; M. Bordoni, *La cristologia nell'orizzonte dello Spirito*, s. 57-68; H.-D. Wendland, *Etica del Nuovo Testamento*, s. 105-109; J. Kudasiewicz, *Cechy specyficzne etosu biblijnego*, w: *W nurcie zagadnień posoborowych*, t. 14: *Chrześcijańska duchowość*, red. B. Bejze, Warszawa 1981, s. 61-88.

gralną naukę wiary, wybierając w sposób subiektywny to, co się podoba, co odpowiada osobistemu doświadczeniu i nie wymaga zmiany własnych przyzwyczajeń¹⁰².

Matkę Najświętszą, jak sugeruje Jan Paweł II należy widzieć jako „niewiastę posłuszną głosowi Ducha Świętego, jako niewiastę, która milczy i słucha, niewiastą nadziei (...). Maryja dała pełny wyraz pragnieniu ubogich Jahwe, jaśniejąc jako wzór dla tych wszystkich, którzy całym sercem powierzają się Bożym obietnicom¹⁰³. Maryja - poprzez wewnętrzne obcowanie z Bogiem w Duchu Świętym – w nowy sposób rozumie także swoje człowieczeństwo i w tym dziele pomaga nam, pielgrzymom ziemi¹⁰⁴. Jej przywołanie, to otwarcie wrażliwości ludzkiej na dary Ducha (por. Łk 1,26-38). To w łączności z Chrystusowym dziełem zbawienia „Duch wyprowadza nową miarę obdarowania człowieka i stworzenia od początku¹⁰⁵. Jednak w sercach wielu ludzi można dostrzec niekiedy wewnętrzne rozdarcie, które sprawia, że Duch Święty „natrafia w naszym ludzkim wymiarze na opór i sprzecznię¹⁰⁶.

Nowość wyzwań chrześcijańskich wyzwala szczególne refleksje wokół przeszłości dziejów zbawienia. Wyzwała zadumę nad jej momentami radosnymi, smutnymi czy wręcz dramatycznym oraz chwalebnyimi. Taka jest przeszłość, której już nie można zmienić, ale można szukać jej zrozumienia i uczynienia z niej nauczycielki życia. Można ją natomiast także badać, analizować, odkrywać nowe jej elementy, ale sama w sobie pozostanie zamkniętym fenomenem czasu, miejsc i ludzi.

Zatem ważniejszym wydaje się spojrzenie ku przyszłości, ale nie może ono zapominać o przeszłości, o swych fundamentach i tożsamości. Przyszłość zaś nie może być, w nowej ekonomii zbawienia, widziana bez realizmu obecności Ducha Świętego. Jego osobowy dar towarzyszy nowej historii ludzi i świata, jako błogosławiony dar Ojca i Syna.

Pneumatologia zdaje się być współcześnie jedną z podstawowych dyscyplin teologicznych życia współczesnych chrześcijan, i to niezależnie od ich nurtów czy tradycji. Chrześcijaństwo żyje dziś w eschatologicznych czasach Ducha. Moc Ducha wymaga mocy ducha od ochrzczonych.

---

¹⁰² Jan Paweł II, Adhortacja apostolska „Pastores dabo vobis”, nr 7.

¹⁰³ Jan Paweł II, List apostolski „Tertio millennio adveniente”, nr 48.

¹⁰⁴ Por. Jan Paweł II, Encyklika „Dominum et Vivificantem”, nr 59.

¹⁰⁵ Tamże, nr 41.

¹⁰⁶ Tamże, nr 55.

Zakończenie

Niech zatem Duch oddziałuje na życie Kościołów chrześcijańskich ku ich jedności w Panu i pełni oczekiwań wiecznikowego paschalnego zwycięstwa. Niech oddziałuje na realia życia poszczególnych chrześcijan w ich świadectwie wiary, nadziei i miłości. Niech sprawa, że znak łaski od Pana będzie bardziej czytelny dla całego świata i wszelkich jego wspólnot. Rola Ducha Świętego jest coagle mało dostrzegana i ceniona, choć przecież to Jego czas ewschatologicznego pielgrzymowania.

Streszczenie

Duch Święty jest dynamicznie obecny w całej historii zbawienia, począwszy od stworzenia poprzez Abrahama, Mojżesza czy profetyzm, aż do daru oczekiwań mesjańskich. Tajemnica wcielenia jest ciągle trwającym zenitem tej drogi. Wraz z „Ewangelią Ducha Świętego” nie kończy Jego zbawcza obecność w dziejach chrześcijaństwa. Owocowanie Pięćdziesiątnicy szczególnie realizuje się w sakramencie bierzmowania. Z wielu możliwości Trzecia Osoba Trójcy Świętej to węzeł jedności, zwłaszcza jedności Nowego Ludu Bożego - Ciała Chrystusa. Natomiast Miłość jest jednym z Jego imion. To wszystko winno wyzwalać ufną nadzieję. W płaszczyźnie ewangelizacyjnej Ducha Święty rodzi propozycje duszpasterskie. A więc wzrost świadomości Jego działania w wierze, nadziei i miłości ku naśladowaniu Jezusa Chrystusa, zwłaszcza po umocnieniu sakramentem bierzmowania. Potrzebne jest świadectwo wiary także w solidarności z biednymi i ludźmi z marginesu. Duch Święty umacnia dzieła miłosierdzia. Potrzeba, aby oddziaływał wyraźniej na życie Kościołów chrześcijańskich.

Słowa kluczowe: *Duch Święty, Nowe Przymierze, bierzmowanie, propozycje duszpasterskie, historia zbawienia.*

The Holy Spirit – Salvific Newness of the New Covenant

Summary

The Holy Spirit is dynamically present in the entire history of salva-

tion, beginning from the act of creation, through Abraham, Moses, and the Prophets - up to the time of Messianic expectations. However, it is the Mystery of the Incarnation which is the everlasting culmination of His presence. But the Holy Spirit did not cease to work with the completion of the Gospel of the Holy Spirit; He is always present in the history of Christianity. The gift of Pentecost is completed in the sacrament of Confirmation. The Third Person of the Holy Trinity is the bond of unity, especially the unity of the new people of God, which is the body of Christ. Love is one of His names. The Holy Spirit rekindles new hope within us and the Holy Spirit gives ever new answers to pastoral challenges for evangelization. To grow in the awareness of the Spirit means to follow Jesus Christ through faith, hope and love, especially when one is strengthened by the sacrament of Confirmation. The witness of faith is expressed in the service of the poor and the marginalized. The Holy Spirit strengthens the works of charity both in the hearts of the faithful and in the community of the Church. We need the Holy Spirit to influence even more powerfully the life of Christian churches.

Keywords: *The Holy Spirit, New Covenant, Confirmation, pastoral challenges, history of salvation.*